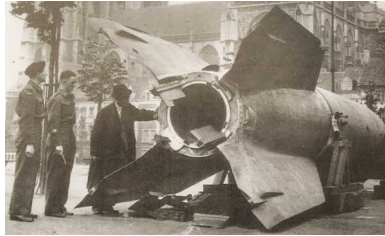

"Jos lag in een hoek met een lach op zijn gezicht"

Jos Veerman was een geboren voetballer en stond op het punt met de reserveploeg van Antwerp te spelen.

De V-bommen houden Antwerpen tot maart 1945 in de greep van de angst.

Het gezin Van Gysel. Vooraan van links naar rechts: Mon, Louis, Jos, Lucie en Theo. Achteraan vader, moeder met Maria op de arm en rechts Juliette.

Eén van de 857 V-bommen die op Antwerpen vallen. Hier: op de Teniersplaats.

Cinema Rex na de ramp met 567 doden.

We herdenken de 75ste verjaardag van het begin van de Tweede Wereldoorlog in ons land. De 'grote' verhalen van die oorlog zijn genoegzaam bekend, de 'kleine' veel minder. Ten onrechte. In deze zevendelige reeks brengen wij de buitengewone oorlogsverhalen van zeven gewone Belgen. Nu eens herkenbaar, dan weer wraakroepend, altijd aangrijpend.

DEEL 6: LOUIS VAN GYSEL (89) WAS GETUIGE VAN DE V2-BOM OP DE CINEMA REX - 16 december 1944, 15u.20. Een bomvolle zaal in de Antwerpse cinema Rex houdt de adem in als Buffalo Bill aan een paal wordt gebonden. De held van het Wilde Westen probeert nog zijn revolver te grijpen, maar zover komt het niet. Precies op dat moment vergaan het filmscherm, de hemel en de hel. Een Duitse V-2-bom maakt met een oorverdovende klap een einde aan 'The Plainsman' en aan het leven van 567 toeschouwers. Louis Van Gysel, nu 89 jaar, is een van de eersten op

de plaats van de ramp. Op zoek naar zijn broer Jos, die later één van de slachtoffers blijkt te zijn.

FRIEDA JORIS

Louis Van Gysel is de derde uit een gezin van zeven kinderen. Zijn vader was vroeger bakker, maar dat volstond niet om de vier jongens en drie meisjes te laten studeren in een tijd dat het middelbaar onderwijs nog betalend was. Met zijn vrouw nam hij daarom een hotel, restaurant en café over op het Koningin Astridplein 29, tegenover de Antwerpse zoo.

De 14-jarige Louis, een rustige boekenwurm, wordt op 10 mei 1940 om vijf uur wakker door afweergeschut. Met zijn klasgenoten van het pensionaat Sint Stanislas in Berchem rent hij naar het dakvenster en ziet hoe vliegtuigen naar beneden duiken. 'Neergeschoten', flitst door zijn hoofd, maar al even snel begrijpt hij het. De Duitsers willen in duikvlucht het vliegveld van Deurne bombarderen.

Eén van de eerste bommen valt op Berchem, uitgerekend in de Vredestraat. Die eerste dag is de Belgische luchtmacht al zo goed als uitgeschakeld en een week later bezetten de Duitsers Antwerpen.

"Die mannen waren aanvankelijk heel hoffelijk en beleefd", herinnert Van Gysel zich. "Ze kochten hele winkelvoorraden op: koffie, kleding, zeep, die ze naar hun thuisland stuurden."

Zijn oudste broer Edmond, 16, moet zich in Roeselare melden en komt in een militair kamp terecht vlakbij de Middellandse zee. Geen pretje, want nu België gecapituleerd is, worden vooral Vlamingen buiten gekeken. 'Les Boches du Nord', zeggen de Fransen. Want: ze spreken toch dezelfde taal als de Duitsers?

Mon loopt weg, pikt her en der brood om te overleven en slaagt erin in augustus terug in Antwerpen

te raken. Smerig en vol luizenbeten, maar moeder is doodgelukkig. Drie maanden heeft ze niks van haar zoon gehoord en hier staat hij.

Een aantal kamers in het hotel van Louis' ouders wordt opgeëist voor Duitsers op doorreis. Een geluk bij een ongeluk, het gezin krijgt er een kleine vergoeding voor die genoeg is om de kamermeid te betalen. De Van Gysels krijgen ook een groter kolenrantsoen want hun Duitse gasten mogen uiteraard geen kou lijden. De soldaten blijven niet eten, maar hebben elders in de stad hun eigen keuken.

Een joodse kapper die zijn zaak heeft in het station en een goeie klant is, stapt op een dag aarzelend het café binnen. Hij verbergt zijn jodenster met zijn hand en vraagt verlegen: "Mag ik hier nog wel binnenkomen?" Waarop pa Van Gysel antwoordt: "De schande ligt niet bij u." Later worden de joden uit de buurt vlak voor het hotel op wagens geladen. Vader roept Edmond en zegt: "Wat er nu gebeurt, Mon, mag je nooit vergeten." De bevriende kapper zal hij nooit terug zien.

De kamermeid heeft zo haar eigen methode om haar afkeer voor de bezetter te manifesteren. Eén van de Duitsers heeft een portret van Hitler in zijn kamer opgehangen en na de poetsbeurt vindt hij zijn Führer terug met zijn gezicht naar de muur. Zelfs in de ogen van de jongste van het gezin, de zevenjarige Maria, krijgt de vijand geen genade. Van bovenaan de trap spuwt ze een fluim op de kепie van een Duitse officier en het vergt heel wat diplomatie van ma Van Gysel om de gemoederen te sussen.

Hongersnood

Hoe dan ook, op den duur groeit er een zekere band met de logés. Geen vriendschap, daarvoor is de situatie te delicaat. Maar de Duitser die in het Centraal Station werkt en maandenlang in het hotel aan het Astridplein ingekwartierd is, is geen

vreemde meer. Het gezin hoort waar hij vandaan komt, hoeveel broers en zussen hij heeft en hoe zijn vriendin heet. Als alle radio's opgeëist worden, probeert ma Van Gysel er eentje weg te stoppen op zijn kamer, maar dat weigert hij. Zover reikt het vertrouwen niet.

De Duitsers in huis steken ook geen vinger uit als de oudste zus van Louis Juliette aangehouden wordt omdat ze een kokarde draagt in de Belgische kleuren en met de tekst: 'Keep Smiling'. Het meisje is 15 en wordt drie weken opgesloten in de gevangenis. Ze belandt in een cel met twee prostituees, die haar troosten en bemoederen. Haar ouders mogen haar niet bezoeken en pas als pa met koffie en tabak naar de Feldgendarmerie op de Meir trekt, komt ze vrij. Haar kokarde zal ze nooit meer dragen.

De etensvoorraden in het bezette België slinken zienderogen, opslagplaatsen en winkels worden geplunderd. In de magazijnen van het warenhuis Sarma wordt er op één dag voor liefst 28 miljoen frank gestolen. De prijzen van voedingswaren rijzen de pan uit en eind 1940 moeten hulpcomités ingeschakeld worden om de hongerigen te spijzen.

De kinderen Van Gysel komen niets te kort, daar zorgt de familie voor die 'op den buiten' woont. Boter, kaas en groenten worden gesmokkeld, en de brouwer, die zowat een vriend is, brengt stiekem aardappelen mee. Ma bezorgt in alle stilte en onder de neus van de Duitsers een gedeelte aan mensen die ondergedoken zijn en geen voedingsbonnen hebben.

Want vooral in de stad slaat de honger toe. De mensen vermageren, zijn vaker ziek, lopen dikwijls in kleren die tot op de draad versleten zijn.

Ook aan de kust ziet men zwarte sneeuw want er wordt, door de dreigende mijnen, nog maar heel weinig gevist. Het visbestand groeit ongeremd aan en plots, in april 1941, spoelt er haring aan in De Panne. Het begin van 'de

wonderbare visvangst', want een enorme school verspreidt zich naar het oosten. In de herfst zwemt er zoveel haring langs onze kust dat men spreekt over 'de zilveren zee'. In de winter van '42-'43 halen de vissers bijna 52 miljoen kilo haring binnen, het jaar daarop zelfs meer dan 58 miljoen kilo. Het hele land wordt overspoeld door de verse vis die 's morgens, 's middags en 's avonds op de keukentafel belandt en menige Belg van de hongerdood behoedt.

Te vroeg gejuicht

Begin '42 wordt pa Van Gysel ziek: kanker. Begin '43 sterft hij, en moeder Maria staat er alleen voor met zeven kinderen en een drukke zaak. Louis doet wat hij kan om te helpen. Na de les op het college staat de jongen achter het buffet tot 1 uur 's nachts, en hij leert zijn examens achter de toog. Hij is zo'n beetje de vertrouweling van zijn ma, temeer omdat de oudste broer Edmond niet in de buurt is. De jongen was opgeëist om in Duitsland te gaan werken, weigerde te vertrekken en is thuis opgepakt. Hij zit intussen in een heropvoedingskamp ten zuiden van Leipzig. Hij moet er keihard werken, maar leert er lassen, een ambacht waar hij later nog baat bij heeft. Hij zal uiteindelijk door de Russen bevrijd worden en graatmager, maar voor de rest ongedeerd, naar Antwerpen weerkeren.

De Engelse Cromwelltanks bevrijden Antwerpen op 4 september 1944 en terwijl er elders uitzinnige vreugde heerst, heeft moeder Van Gysel medelijden met de uitgeputte soldaten. Ze zijn smerig en hebben honger en Maria neemt er een aantal mee naar huis. Ze kunnen, voor het eerst in weken, een bad pakken in één van de kamers van het hotel. Ze krijgen een maaltijd voorgeschoteld en een stevige borrel als toemaatje.

"De oorlog is gedaan" denkt de Antwerpenaar als de laatste verzetshaarden opgeruimd worden, de bunkers in het stadspark worden

veroverd en de Duitse bevelhebber generaal-majoor von Stolberg zu Stolberg zich samen met zijn garnizoen om 19 uur overgeeft. Als de zon ondergaat, wordt ook de Duitse Kommandantur op de Meir weer gewoon de 'Caisse Hypothécaire Anversoise' en zorgt het verzet ervoor dat de Duitse springladingen aan sluizen en bruggen van de haven onschadelijk worden gemaakt. De stad is redelijk ongeschonden uit de strijd gekomen, maar de Sinjoor kraait te vroeg victorie. Antwerpen mag dan wel bevrijd zijn van de verdrukker, het ergste moet nog komen.

De Duitsers bezetten immers nog altijd de oevers aan de Scheldemonding waardoor geen enkel schip de haven kan binnenvaren. Hitler geeft persoonlijk de opdracht "mit allen denkbaren Mitteln die Westerschelde zu sperren" om te beletten dat de geallieerden brandstof en wapens via de haven aanvoeren. De führer wil Antwerpen liefst met de grond gelijk maken en heeft daarvoor splinternieuwe vergeldingswapens die de stad vanop grote afstand kunnen bestoken: raketten. De V-1 en de V-2 zijn ontworpen door Wernher von Braun die later voor de NASA zal werken en aan de wieg zal staan van het Amerikaanse ruimteprogramma.

Op 7 oktober 1944 treft een V2-bom een onbewoond terrein in Brasschaat, het is de eerste raketaanval in België. Men probeert de inslag stil te houden, maar de volgende bom op vrijdag 13 oktober is zo verwoestend, dat elke Antwerpenaar het hoort. Om 9.45 uur boort een V-bom zich in de Schilderstraat, vlakbij het Museum voor Schone Kunsten. 'Something beastly fell in Antwerp' staat er in het dagboek van een soldaat van de Britse 7de divisie. Een volledig huizenblok wordt vernield en de balans is zwaar: 32 doden, 46 gewonden.

Het V-offensief is begonnen en al gauw leert elke Sinjoor het onderscheid tussen de raketten kennen. De stuwmotor van de V1 maakt een typisch geluid en als

dat wegvalt, volgt de ontploffing kort nadien. De V2 echter hoort men niet aankomen en boort zich diep in de grond vooraleer te ontploffen.

Gevoelens uitgeschakeld

Voor de beroemde Antwerpse cinema Rex staat op 16 december 1944 een ellenlange rij aan te schuiven om een ticket te bemachtigen. De broers Jos en Theo Van Gysel staan ertussen en er lijkt geen einde te komen aan het wachten. De 18-jarige Louis heeft niet zoveel geduld. "Die film over Buffalo Bill zie ik wel op een andere keer", zegt hij en hij stapt achter de hoek cinema Crosly binnen. Om 15.23 uur, midden in de vertoning, daverd het hele gebouw op zijn grondvesten en er komt een stuk van het plafond naar beneden. Louis, die vlak bij de deur zit, is onmiddellijk buiten en rent naar de Rex waar zijn broers waarschijnlijk zijn. Doorheen een dikke mist van fijn stof ziet hij zo goed als geen hand voor zijn ogen, maar hij weet: de V-bom is op de Rex gevallen. De hel wordt reëel als Louis vlak voor zijn voeten twee dode Amerikaanse soldaten vindt. Eén is afschuwelijk verminkt. Zijn schedel is opengebarsten en zijn hersenen puilen uit de gapende wonde. De bioscoop is niet meer, de chaos is enorm. 567 doden en 291 gewonden. De inslag is de dodelijkste uit onze geschiedenis.

Louis holt, zo rap zijn benen hem kunnen dragen, naar huis. Hij probeert zichzelf ervan te overtuigen dat Theo en Jos niet zijn blijven aanschuiven en net als hij aan het bloedbad zijn ontsnapt. Hij zegt niets tegen zijn moeder, maar is de wanhoop nabij. Een uur later komt Theo thuis en het eerste wat Louis vraagt, is: "Waar is onze Jos?" "Die is blijven aanschuiven", antwoordt zijn broer. Louis kan nu niet anders dan ma op de hoogte brengen, terwijl buiten de sirenes van brandweer, politie en Rode Kruis oorverdovend gillen.

Waar is Jos? Is hij gewond? Is hij dood? Louis hangt voortdurend aan

de telefoon en belt alle ziekenhuizen waarvan hij het telefoonnummer vindt. Die van Antwerpen maar ook die van Sint-Niklaas, Mechelen en Turnhout waar slachtoffers naartoe gevoerd zijn. Tevergeefs, er zijn nog geen lijsten met gewonden of doden. En diegene die er al zijn, zijn onvolledig.

Vier dagen lang duurt zijn calvarietocht tot een vaste klant het café op het Astridplein binnenstapt. Hij is zijn omgekomen zoontje gaan herkennen in de marmeren zaal van de dierentuin en zegt: "Jos ligt daar ook."

Ma kan het niet aan en Louis offert zich op om zijn broer te gaan identificeren. Een verschrikkelijke ervaring voor de jonge knul. Op de vloer van de marmeren zaal liggen zo'n honderd lijken. Onbedekt en verminkt, in bloederige ontredering. Mannen, vrouwen, kinderen, militairen. Rij aan rij, beroofd van alle ziel.

Louis handelt als een automaat. Verstand op nul, gevoelens uitgeschakeld. Hij stapt over de doden heen op zoek naar zijn broer. Lang moet Louis niet zoeken, Jos ligt in een hoek met een glimlach op zijn rood aangelopen gezicht waarvan de kleine adertjes allemaal gesprongen zijn. Waarschijnlijk is hij gestorven door de luchtdruk, hij heeft alleen een kleine wonde aan zijn slaap die niet dodelijk kon zijn.

In een waas sukkelde Louis naar huis, waar hij zijn moeder op de hoogte brengt. Ma kreunt, als een gewond dier. Het is geen troost dat Jos wellicht op het gelukkigste moment van zijn leven gestorven is. De 16de spatte zijn leven en de bom uiteen, de 17de zou hij voor de eerste keer met de reserveploeg van Antwerp voetballen tegen het Engelse leger. Daar was hij heel trots op, want hij was een geboren voetballer. Hij was ook best tevreden in de vakschool in Merksem waar hij ijzer leerde bewerken en broer Theo was zijn beste vriend. Jos krijgt zijn laatste rustplaats naast zijn vader op het

Schoonselhof. Niemand is erbij als hij gekist wordt en Louis zal zich zijn leven lang afvragen: is het wel onze Jos die hier ligt?

Na de bom op cinema Rex verbiedt de Antwerpse burgemeester alle evenementen. De mensen komen alleen nog op straat als het niet anders kan, voor de rest schuilen ze in kelders. De V-bommen houden Antwerpen in een angstgreep en tot maart 1945 zullen er liefst 857 vallen.

Het regiment dat de V-1's vanuit Trier en Koblenz afvuurt, staat onder het bevel van de 46-jarige kolonel Max Wachtel wiens vriendin Ilse De Goy uitgerekend in Antwerpen woont. Na de oorlog trouwt het koppel en zal elk jaar op vakantie komen in de Scheldestad.

Voor Louis Van Gysel zijn de Duitsers 'die smerige moffen'. In '47 wordt hij opgeroepen als soldaat en vertrekt hij met het bezettingsleger naar Duitsland. Hij is de grens amper over als de haat tegen al wat Duits is al begint af te brokkelen.

"Ik zag hoe de helft van Aken in puin lag, verschrikkelijk. In Keulen was het nog erger, daar lag 70% plat. En ik begon compassie te krijgen. Ik werd gelegerd in Bad Goldesberg, tussen Bonn en Keulen. Ingekwartierd in luxevilla's, maar ik zag dat de Duitsers geen eten hadden. Een ingenieur kwam bij ons werken om batterijen te vullen, enkel om wat restjes van ons eten mee naar huis te kunnen nemen voor zijn gezin. De ellende was daar even erg, ja, zelfs erger dan bij ons."

Verborgen op mansarde

Na zijn legerdienst trekt Van Gysel met zijn vrouw naar Congo, waar hij gewestbeambte wordt in Oubangi. In '60, na de onafhankelijkheid, komen ze noodgedwongen naar huis en gaat Louis aan de slag bij de Nationale Kas voor Beroepskrediet. Tien jaar later, op wandel in Doel, maakt hij toevallig kennis met een man die

zijn moeder kent. Hij was, zegt hij, één van die werkweigeraars die door ma Van Gysel verborgen werd op de mansarde van haar hotel op het Astridplein. Onder de neus van de Duitsers, die een verdieping lager logeerden. Onder de neus van Louis die ook van niks wist.

Met dank aan de familie Van Gysel en Vredescentrum Antwerpen: Margot De Deken en Lotte Dodion.

MORGEN DEEL 7: Karel De Rycke was frontsoldaat en krijgsgevangene